

שיעורי צבא הלוי

פרשת בשלח תשפ"ג בדינא ד'זה קלי ואנוהו' (מסכת סוכה דף כ"ט ע"ב)

א פלוגתא דרש"י ותוס' גבי לולב, אי פסול מדין ואנוהו, או מדין הדר. **ב** ב' הקו' לרש"י דפסול מדין ואנוהו. **ג** הוכחה לרש"י מגיטין. **ד** ד' הגרעק"א. **ה** תי' הכפות תמרים. **ו** עוד תי' של הכפ"ת. **ז** ב' בדבריו. **ח** ד' רש"י בב"ק והבי' בזה. **ט** הת' לפ"ז על קו' התוס'. **י** חקירת הגרי"ז אי 'ואנוהו' הוא בעיקר המצוה, או מצוה בפנ"ע, וההוכחות לזה. **יא** להמבול לעיל, אפש"ל דב' הצדדים אמת. **יב** קו' מהגמ' בשבת. **יג** ד' החת"ס והתמיהה בזה. **יד** ד' הרמב"ם דמוכח דאינו מעכב. **טו** ד' הרמב"ם גבי לולב, והבי' לפי המבול ברש"י. **טז** הבי' בגמ' בשבת בדינא ד'ואנוהו' גבי לשמה.

ומשו"ה פסלו גם ביום שני, [א.ה. ושם הוא בע"ל, והיינו תי' נוסף ע"ש, וע"ש בפנ"י דכ' כע"ז].

"זה קלי ואנוהו, אלוקי אבי וארוממנו" (פרק ט"ו פסוק ב').
פלוגתא דרש"י ותוס' גבי לולב

אי פסול מדין ואנוהו או מדין הדר

א. איתא במתני' במסכת סוכה (דף כ"ט ע"ב), "לולב הגזול והיבש פסול", ופרש"י "יבש. דבעינן מצוה מהודרת, דכתיב **ואנוהו**", ובתוספות (ד"ה לולב), כתבו "ומפרש בגמרא משום דאיתקש לולב לאתרוג, דכתיב ביה הדר, ולא כמו שפירש בקונטרס משום דכתיב 'זה קלי ואנוהו', דאין ואנוהו אלא לכתחלה, ולא מיפסיל בהכי, כדמוכח פרק קמא (דף י"א ע"ב), דאמרי רבנן לולב מצוה לאוגדו, משום שנאמר 'זה קלי ואנוהו', לא אגדו כשר".

ב' הקושיות לרש"י דפסול מדין ואנוהו

ב. וקושיית התוספות על רש"י היא בתרתי, חדא מהגמרא שלולב יבש פסול, משום דאיתקש לאתרוג, דכתיב ביה הדר, ועוד ד'זה קלי ואנוהו' הוא רק דין לכתחילה, והוכיחו זאת התוספות מלולב שצריך אגד, משום 'ואנוהו', ואינו מעכב.

אולם בדברי רש"י מבואר ש'זה קלי ואנוהו', הוא לעיכובא, וצ"ע בקושיית התוספות.

הוכחה לרש"י מגיטין

ג. ומצינו ראייה לדברי רש"י, ממסכת גיטין (דף כ' ע"א), דאיתא "אמר רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה, והעביר עליו קולמוס לשמה, באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן, דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם, ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת, מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי רבי יהודה, והכמים אומרים אין השם מן המובחר, אמר רב אחא בר יעקב דילמא לא היא, עד כאן לא קאמרי רבנן התם דבעינא 'זה קלי ואנוהו' וליכא, אבל הכא לא".

והרי בגמרא שם מבואר לכאורה שדינא ד'זה קלי ואנוהו' הוא לעיכובא, ולכך הס"ת פסול, וכן משמע מדמדמו זאת לגט, וא"כ משמע דלמסקנא שהוא משום 'זה קלי ואנוהו', הוא ג"כ פסול, ומוכח שמשום 'זה קלי ואנוהו' יש לפסול.

דברי הגרעק"א

ד. ומיהו עיין בשו"ת הגרע"א (קמא סי' ע'), שנקט שלמ"ד דהוא משום 'זה קלי ואנוהו', אה"נ שאין בזה פסול, שהרי בהידור אין פסול, וכדברי התוספות, ע"ש.

אך מ"מ בדברי רש"י שפיר יש לומר שמוכח מסוגיא דגיטין שמצינו פסול ב'זה קלי ואנוהו'.

תירוץ הכפות תמרים

ה. אולם אכתי צ"ע לרש"י דינא דלולב שלא אגדו, ומוכח שאנוהו אינו מעכב, ובקושיית התוספות, [א.ה. והשתא לרש"י הוה קו' מהגמ' מגיטין (כ' ע"א), להגמ' בסוכה (י"א ע"ב), והוה סתירה בסוגיות].

והנה בכפות תמרים (שם ד"ה מתני', וד"ה תוספות ד"ה לולב), כתב תחילה דלולב 'זה קלי ואנוהו', לא היו למדים בהיקש שלולב יבש פסול, משום דכתיב 'כפות תמרים', בלא ו', ולא כתיב 'וכפות תמרים', בי"ו מוסיף על ענין ראשון, ומזה משמע שא"ל להקישו, ורק משום 'זה קלי ואנוהו', יש סיבה ללמדו בהיקש, מדין 'הדר' שפסול.

ולפ"ז נמצא שדברי רש"י ג"כ אינה לפסול בכל 'זה קלי ואנוהו', אלא הפסול הוא רק משום 'הדר', ומשום 'זה קלי ואנוהו' אין פסול כלל, ורק שמה"ט למדו זאת בהיקש.

וע"ע בכפות תמרים שכוונת רש"י ליתן טעם למה פסול גם ביום שני, אף ששאר פסולים אינם פסולים בי"ט שני, וע"ז כתב משום 'זה קלי ואנוהו',

עוד תירוץ של הכפות תמרים

ו. ובכפות תמרים (שם, ד"ה ומ"ש), כתב עוד לתרץ קושיית התוספות מלולב שלא אגדו, דס"ל לרש"י דבדינא ד'זה קלי ואנוהו', כלולים בו 'אופנים, שיש אופנים שהם לכתחילה כגון אגד, ויש דברים שהם לעיכובא כגון לולב היבש, והכתוב מסרו לחכמים איזה הידור הוא לכתחילה, ואיזה הידור הוא לעיכובא, [א.ה. עיין בשדי חמד (מערכת ז' כלל י"ב)], דהביא כן מספר אורים גדולים, וע"ע במאירי (בסוכה שם), דכתב "אני חוזר לפרש כפירוש גדולי הרבנים, ומשום 'זה קלי ואנוהו', ואף על גב דבלא אגדו כשר בדיעבד, לא כל המדות שוות בפסול".

ביאור בדבריו

ז. ובדברי הכפות תמרים לא נתבאר לן אימתי 'זה קלי ואנוהו' הוא לעיכובא, ומתי הוא לכתחילה, אלא סתם, שהכתוב מסרו לחכמים.

ונראה להוסיף בזה, דיתכן שהידור שבגוף המצוה, כגון יבש הוא לעיכובא, אבל הידור שהוא דבר נפרד מהמצוה, כגון אגד שהוא נוי שחוץ למצוה, אינו לעיכובא, וכ"ה בחת"ס, וכע"ז כתב בספר 'קהלת יעקב', [(להגאון בעל משכנות יעקב), בפסחים דף ס"ד ע"א].

דברי רש"י בכבא קמא והביאור בזה

ח. ובמסכת בבא קמא (דף ט' ע"ב), אמרינן "אמר ר' זירא בהידור מצוה, עד שליש במצוה", וכתב רש"י "שאם מוצא ב' ספרי תורה לקנות, ואחד הדור מחבירו, ויסיף שליש הדמים, ויקח את ההדור, דתניא 'זה קלי ואנוהו', התנאה לפניו במצות, עשה לך ספר תורה נאה, לולב נאה, טלית נאה, ציצית נאה", (ובתוספות כתבו "עד שליש במצוה. פירוש שאם מצא אתרוג כאגד, כמו ששיערו חכמים, ואחד גדול ממנו שליש, יקנהו").

ובכה"ג לא יתכן לפסול מדינא ד'ואנוהו', ואילו לא היה לו אפשרות לקנות מהודר יותר שהוא כשר, ואם יש לו אפשרות לקנות מהודר יותר שיהא פסול, ונמצא שלראובן שיש אפשרות לקנות יותר יפסל, ולשמעון שאין אפשרות, יוכשר, וכן בהך דינא דיש מצוה לעשות ציצית נאה ולולב נאה, וכי אטו אם לא יעשה כן יפסל.

ועל כרחך שגם בהידור שבגוף המצוה, יש ב' אופנים, שיש אופן שהוא לעיכובא, ויש אופן שאינו לעיכובא, ויתכן שהגדר הוא שיש אופן שהוא מוסיף בנוי וזה רק לכתחילה, ויש אופן שיש חסרון בדבר עצמו, ואף שאינו לעיכובא, אבל יש חסרון נוי בדבר עצמו, ובזה ס"ל לרש"י שהוא לעיכובא, (וכ"נ בשפת אמת).

התירוץ לפי זה על קושיית התוספות

ט. ולפ"ז א"ש שבגמ' אמרו דהוקש לאתרוג, דכתיב ביה 'הדר', והרי רש"י כתב שהוא משום 'זה קלי ואנוהו', אלא ל"ל דמקרא ד'הדר', ילפינן שדין הלולב להיות באופן של הדר, וא"כ כשאינו הדר יש כאן חסרון נוי, וע"כ יש לפסול משום 'זה קלי ואנוהו'.

ואמנם יש לדון למה לא דרשו מ'הדר' את עיקר הפסול, אבל עכ"פ כן צ"ל בד' רש"י.

חקירת הגרי"ז אי 'ואנוהו' הוא בעיקר המצוה

או מצוה בפנ"ע וההוכחות לזה

י. ויש להוסיף עוד דידוע בשם הגרי"ז וצ"ל לחקור בגדר 'זה קלי ואנוהו', האם הוא מצוה נוספת להדר במצוה, או שמכאן נלמד דין במצוה עצמה לעשות אותה באופן מהודר, (עיין חיל הגרי"ז ריש מסכת נזיר, [דף ב' ע"ב, ד"ה ונראה]).

והאחרונים נחלקו אם מברכים על המהדרין של נר חנוכה, ועיין בשו"ת הגרעק"א (תנינא סי' י"א), והרי להשיטות שמברכים היינו להדליק נר חנוכה, ולא על מצות הידור, ומוכח לכאן שזה חלק מהמצוה ולא מצוה נפרדת, אא"כ נימא שהוא דין אחר מהידור של כל המצוה.

והביא הגר"ז ראייה ממסכת שבת (דף קל"ג ע"ב), דאמר"ל המלך, כל זמן שהוא עוסק במילה, חוזר בין על הציצין המעבבין את המילה, בין על הציצין שאין מעבבין את המילה, פירש על ציצין המעבבין את המילה חוזר, על ציצין שאין מעבבין את המילה אינו חוזר".

ומוכח שהידור מצוה הוא בכלל המצוה עצמה, דאם הוא מצוה בפני עצמה לא היה דוחה שבת, דמילה בזמנה דוחה שבת, אבל שאר מצות אין דוחות שבת, (וצ"ב למה בפירוש אין חוזר, ועיין בביה"ל).

ועוד הוכיח כן הגר"ז מדברי רש"י, ד"זה קלי ואנוהו נאמר גם לפסול, ואם הוא מצוה בפנ"ע, לא שייך לפסול, וע"כ שהוא בדיני המצוה עצמה, (דברי הגר"ז, אף הובאו בספר ברכת אברהם [גיטין דף מ"ה], ובספר מעתיקי שמועה [ח"ב]).

להמבואר לעיל אפשר לומר דב' הצדדים אמת

יא. ולהמבואר יש לומר שזה גופא נאמר בב' הגדרים של זה קלי ואנוהו, שהרי נתבאר שרק היכא שיש חסרון בנוי הוא דיש פסול, אבל היכא שאין חסרון, אלא רק תוספת נוי שאין פסול.

וא"כ יש לומר דהכא הוא דין במצוה עצמה, וע"כ יש בו פסול, אבל במקום שאינו אלא תוספת נוי בעלמא, אינו דין במצוה עצמה, אלא הוא מצוה בפנ"ע של זה קלי ואנוהו, וע"כ אין פסול במצוה.

קושיא מהגמרא בשבת

יב. ובגמרא בשבת (שם), מבואר שציצין שאין מעבבים את המילה, הם מדין 'זה קלי ואנוהו', ומוכח ד'ואנוהו' אינו לעיכובא, ואם נימא שכל הידור שבגופו מעבב ודאי שקשה, אלא שאם נימא שהעיכוב הוא בהידור שבא להשלים חסרון, הרי אפשר לומר שהידור של ציצין, הוא הידור של תוספת נוי.

אך לפי המבואר, דהידור של תוספת נוי אינו לעיכובא, כיון שאינו חלק מהמצוה, אלא מצוה בפנ"ע של הידור, א"כ יקשה למה דוחה שבת, שהרי ממה שדוחה שבת, הוכיח הגר"ז שהוא חלק מהמצוה, וא"כ למה אינו מעבב.

דברי החתם סופר והתמהיה בזה

יג. ובחתם סופר עמד בזה, שקשה מציצין שאין מעבבין, על דברי רש"י, וכתב חידוש גדול, דמה שאין מעבבין היינו ששוב אינו ערל, אבל מ"מ מעבב הוא במצות מילה.

ויל"ע דא"כ למה אין מחללים ע"ז שבת, כיון שעדיין לא קיים מצות מילה, ואולי כל דחיית שבת הוא רק שלא יהא ערל, אבל אם מעבב את מצות מילה נמצא שאם עשה כן בשבת חייב חטאת וזה פלא.

וביותר דמ"מ אם עשה כן בשבת ועדיין לא קיים מצות מילה בזמנה, הרי זה כאילו הוא באמצע המצוה, ולמה אסור לו להמשיך את המצוה, ואף שכבר פירש, וצ"ע בזה.

דברי הרמב"ם דמוכח דאינו מעבב

יד. ודעת הרמב"ם (הלכות מילה), שאף בחול, אין חוזר על ציצין שאין מעבבין, ועיין בחידושי מרן ר"ז הלוי (הל' חנוכה), דאין הידור אחר שגמר את המצוה.

ולפי זה מוכרח ש"זה קלי ואנוהו", אינו מעבב את המצוה, דאילו היה מעבב, הרי עדיין לא קיים את המצוה, ופשיטא שיחזור.

דברי הרמב"ם גבי לולב, והביאור לפי המבואר ברש"י

טו. וברמב"ם (הלכות לולב), מבואר שבשעת הדחק יבש כשר, (ולא שאר פסולים), ומוכח שפסול יבש אינו פסול גמור, וע"ש בפירוש רבינו מנוח, וע"ע בפ"ו אברהם מן החר (דף ל"א ע"ב).

ונראה דאפשר"ל ברמב"ם, על דרך דברי רש"י, שהפסול בלולב יבש הוא רק משום 'זה קלי ואנוהו', וממילא ס"ל שזה אינו לעיכובא, ויל"ע.

הביאור בגמרא בשבת בדינא ד'ואנוהו' גבי לשמה

טז. ובעיקר דין זה קלי ואנוהו, יעויין במסכת שבת (דף קל"ג ע"ב), דאיתא "עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, וציצית נאה, ספר תורה נאה, וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה, בלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאין".

ולכאורה אין מובן מה הענין לשמו כאן, שהרי מה שצריך לשמו הוא דין אחר, ומאי שייך דין זה ל"זה קלי ואנוהו".

ונראה פשוט ע"פ הגמ' בגיטין (דף כ' ע"א), "הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעבירי עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה, וחכמים אומרים אין השם מן המובחר אמר רב

אדא בר יעקב דילמא לא היא עד כאן לא קאמרי רבנן התם דבעינן זה קלי ואנוהו וליכא אבל הכא לא".

ומבואר שאם כתב בלא כוונת לשמה, וחזר והעביר קולמוס לשמו, הרי לרבנן לא מהני משום 'זה קלי ואנוהו', ונמצא שמשום 'זה קלי ואנוהו' צריך מעיקרא לכתוב לשמה, ולא להעביר עליו קולמוס, וא"ש לשון הגמרא, [א.ה. עיין בהערות למסכת שבת (דף ק"ד ע"ב, אות י"ז)].

ואמרת'י דבר זה לכבוד רבינו הגר"ל שליט"א, ואמר שיש לפרש עוד, דבחידושי רבינו חיים הלוי (פ"א מהל' תפילין ה"ט), הוכיח מלשון הרמב"ם (שם), שאין מעבב אלא כוונה באזכרות, בס"ת ותפילין ומזוזה, אבל בשאר הכתיבה אין מעבב מחשבת לשמה, והרי מלשון הגמ' בשבת הוא על כל הס"ת.

ולזה יש לומר דאין הכא נמי דמשום עיקר דין לשמה, סגי באזכרות, ורק מדין 'זה קלי ואנוהו', יש לכוין לשמה בכל הס"ת, וגם על כוונת לשמה שייך 'זה קלי ואנוהו'.

המערכת : וע"ע בשו"ת עין יצחק, ([להגאון ר' יצחק אלחנן], או"ח סי' ד' ס"ק א'), שנשאל אי זה קלי ואנוהו, דהתנאה לפניו במצות, הוא מה"ת או דרבנן, וכ' י"ל דמה שמבואר בסוכה (דף כ"ט ע"ב), בתוס' ד"ה לולב יבש פסול כו' דרש"י ס"ל דזהו משום דכת'י זה קלי ואנוהו, והתוס' הקשו עליו דאין זה אלא לכתחלה ולא מיפסל בהכי כו', ד"ל דפליגי אם זהו מה"ת או רק מדרבנן, ועיין בכפות תמרים שם שכתב בטוב טעם לתרץ לקושיות התוס' שם מעל רש"י, והעלה לחלק בין הענינים דבכמה דברים באו לפסול אף בדיעבד, ובכמה דברים ראו שיהי' ההידור רק לכתחילה, וכעת ראיתי בשו"ת חתם סופר חלק ששי בחידושי לטוכה (דף כ"ט), דביאר לדברי הכפות תמרים לחלק בין הפרקים היטב, ומתרג' עפ"ז למה שיש להעיר ע"ז מסוגיא דגיטין (ד' כ') ע"ש, וכעין זה ראיתי בספר קהלת יעקב בפסחים (ד' ס"ד), ובסוכה (ד' כ"ט) שכתב בשי' רש"י דס"ל דהך התנאה לפניו במצות הוי מה"ת, וביאר היטב שיטת רש"י דס"ל דמעבב אף בדיעבד ע"ש, ויש לי להאריך בכל הנ"ל".

וע"ע בקונטרס זכור לדוד ([להגאון האדר"ת ז"ל], ע' ד') שכתב "ענין הידור מצוה לא נתברר אם הוא דאורייתא או מדרבנן, וע"ל סוכה (כ"ט ע"ב), פירש רש"י דפסול יבש הוא משום זה קלי ואנוהו, ותוס' הקשו זה קלי ואנוהו אינו רק לכתחילה ולא לפסול, ותוס' כתבו משום דאתקש לולב לאתרוג דכתיב ביה הדר, ובאמת גם בהדר דכתיב באתרוג אינו מוכרח שהוא לפסול גם בדיעבד, וי"ל דס"ל לרש"י ז"ל דגם שם אינו פוסל לדיעבד, ועל כן ס"ל לרש"י דאה"נ כדברי התוס' דגם זה קלי ואנוהו אינו רק לכתחילה, אבל מדכתיב זה קלי ואנוהו וגם הדר ע"כ גם בדיעבד פוסל, דלכתחילה א"צ הדר באתרוג בפני עצמו, דתיפוק ליה בכל המצות בעיני הדר, וא"כ דברי רש"י נכונים, דתרווייהו איתנייהו, ולפי זה נראה ברור דלרש"י ז"ל זה קלי ואנוהו הוא מדאורייתא, אבל אה"נ רק לכתחילה, ובאתרוג הוא גם לדיעבד".

וגבי כתוב בו לשמה, עיין ברש"י במסכת בבא קמא (דף ט' ע"ב), דנראה דלא גרס כלל לדין לשמו, וז"ל "ותניא (שבת דף קל"ג ע"ב) 'זה אלי ואנוהו', התנאה לפניו במצות, עשה לך ספר תורה נאה, לולב נאה, טלית נאה, ציצית נאה", וע"ע בילקוט שמעוני (בשלח רמז רמ"ה) דאיתא "זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות, עשה סוכה נאה, ולולב נאה, שופר נאה, כתוב ספר תורה לשמו, בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן, וכורכו בשיראות נאין", והיינו דלשמו קאי על הס"ת, ולא גבי הנאה שבו, וע"ע במאירי בקרית ספר (מאמר הרביעי החלק הראשון), שכן נראה שהיה הגירסא לפניהם.

ובשו"ת יהודה יעלה ([למהר"ר אסאד], י"ד רפ"ז), כ' להוכיח שמדאורייתא סתמא נמי כשר, כיון דסתמא לשמה קאי, רק מדרבנן צריך לפרש לשמה, משום ואנוהו, וכ"כ הקרית ספר (תפילין פ"א), ע"ש.

ובחידושי החת"ס (בסוכה שם, ובגיטין שם), כתב דילפינן מ"זה קלי ואנוהו", דאת ה'קלי' צריך לעשות נאה, ולכך כשכותבים את שמות השם הקדושים, מדאורייתא יש בהו דין של 'ואנוהו', (ושאני מכל שאר המצוות דה'ואנוהו' הוא מדרבנן, כיון דאנוהו הוא לא בקלי").

וע"ע בשו"ת בנין שלמה ([להגר"ש הכהן מוילנא], ח"א סימן ז') שכתב גבי 'כתוב בו לשמו', והקשה שהרי דין לשמו אינו שייך להידור מצוה אלא הלכה למשה מסיני, (עי' שאילתות פ' ויקהל), ועוד הקשה בלישנא דגמ' דאמר"ל 'לשמו', ולא 'לשמה' כבעלמא, וכבכל המצות, ותיירץ, דמלבד דצריך כתיבה לשם ס"ת צריך כתיבה לשם ה', וכמו בקדשים שצריך שישוט לשם זבח ולשם ה' משום שכתוב 'אשה ריח ניחוח לה', וא"כ גם כאן שכתוב זה קלי ואנוהו, לומדים דמה שצריך להתנאות במצוה לא יתכוון בשביל הנאת עצמו רק שיתכוון לשם ה', וזה מ"ש שצריך לכתוב לשמו של הקדוש ברוך הוא לעשות נחת רוח לבוראו, ולזה התכוון התנא בלשון 'וכתוב בו לשמו', דהיינו לשמו של הקדוש ברוך הוא, עכ"ד.

המערכת:

אמר' בשירת הים "עזי וזמרת קה, ויהי לי לישועה, זה קלי ואנוהו, אלקי אבי וארוממנהו", וילפינן מהאי קרא דינא ד"התנאה לפניו במצוות", (בשבת קל"ג ע"ב) וכן "דבעינן מצוה מהוהדרת" (רש"י סוכה כ"ט ע"ב, ד"ה יבש).

ויש להקשות אמאי האי הלכה דהתנאה לפניו במצוות, ודבעינן מצוה מהוהדרת, נמצא בתוך שירת הים, שהרי לכאורה שירת הים היא רק שבח והלל להקב"ה, (ובכל שירת הים לא מצאנו הלכות כלל, לבד מזו).

כמו"כ ילה"ק איך הגיעו ישראל להשגת האי דינא של זה קלי ואנוהו, בייחוד בזמן שירת הים.

ועיינן בסוטה (דף י"א ע"ב), דאי "וכיון שמגיע זמן מולדיהו, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר (שה"ש ח' ה'), 'תחת התפוח עוררתיך וגו', והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן, כחיה זו שמשפרת את הולד, שנאמר (יחזקאל ט"ז ד') 'ומולדותיך ביום הולדת אותך, לא כרת שרך, ובמים לא רחצת למשעלי וגו', ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש, שנאמר (דברים ל"ב י"ג), 'ויניקוהו דבש מסלע ושמן וגו', וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן, ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע, ומביאין שוורים וחורשין על גבן, שנאמר (תהלים קכ"ט ג'), 'על גבי חרשו חורשים וגו', לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, שנאמר (יחזקאל ט"ז ז'), 'רבבה כצמח השדה נתתיך, וכיון שמתגדלין באין עדרים לעדרים לבתיהן, שנאמר (שם), 'ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים, אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים, וכשנגלה הקדוש ברוך הוא על הים הם הכירוהו תחלה, שנאמר 'זה אלי ואנוהו'."

ובמדרש רבה (שמות רבה בשלח פכ"ג ח'), איתא על הפסוק 'זה קלי ואנוהו, רבי יהודה אומר מי אמר קילוס להקב"ה, התינוקות, אותן שהיה פרעה מבקש להשליך ליאור שהם מכירין להקב"ה, כיצד כשהיו ישראל במצרים, והיתה אשה מבנות ישראל מבקשת לילד, והיתה יוצאת לשדה ויולדת שם, וכיון שהיתה יולדת עוזבת הנער ומוסרת אותה להקב"ה, ואומרת רבון העולם אני עשיתי את שלי ואתה עשה את שלך, אמר רבי יוחנן מיד היה יורד הקדוש ברוך הוא בכבודו כביכול, וחותך טיבורו, ומרחיצו וסכו, וכן יחזקאל אמר (יחזקאל ט"ז ה') 'ותשלכי אל פני השדה בגעל נפשך, וכתיב (שם ד') 'ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, וכתיב (שם י') 'ואלבישך רקמה, וכתיב (שם ט') 'וארחצך במים, והיה נותן ב' טנרין בידו, אחד מניקו שמן, ואחד מניקו דבש, שנאמר (דברים ל"ב י"ג) 'ויניקוהו דבש מסלע, והיו גדלים בשדה, שנאמר (יחזקאל שם ז') 'רבבה כצמח השדה נתתיך, וכיון שהיו גדלין היו נכנסין לבתיהן, אצל אבותיהן, והיו שואלין להם מי היה זקוק לכם, והיו אומרים להם בחור אחד נאה ומשובח, היה יורד, ועושה לנו כל צרכינו, שנאמר (שיר השירים ה' י') 'זודי צח ואדום דגול מרבבה, וכיון שבאו ישראל לים, היו אותן התינוקות שם, והם ראו להקב"ה בים, התחילו אומרים לאבותיהם זהו אותו שהיה עושה לנו כל אותן הדברים כשהיינו במצרים, שנאמר 'זה אלי ואנוהו'."

ובקרא ביחזקאל שם, גבי 'ואלבישך רקמה, איתא עוד 'ואלבישך רקמה, ואנעלך תחש, ואחבשך בשש ואכסך משי, ואעדך עדי, ואתנה צמידים, על ידיך, ורביד על גרונוך, ואתן נזם על אפך, ועגילים על אזנך, ועטרת תפארת בראשך, ותעדי זהב וכסף, ומלבושך שש ומשי ורקמה, וגו', ויצא לך שם בגוים ביפיך, כי כליל הוא בהדרי" (יחזקאל פרק ט"ז, י' י"א י"ב י"ג י"ד), ולכאורה כולה קראי נמי קאי על התינוקות שהיו במצרים.

ולפ"ז מבואר שבשעה שהאמהות של התינוקות השאירו את ולדותיהן בשדה בחוסר כל, בא הקב"ה בכבודו ובעצמו, ונתן להם שמן ודבש להחיות נפשם, ולא זו בלבד, אלא אף הלבישם רקמה והנעילם תחש, שהוא נאה מאוד, ששש ומתפאר בגוונין שלו, וכרש"י (פרשת תרומה כ"ה ה'), גבי עורות תחשים, וכיסה אותם במשי, ונתן עליהם עדיים, ותכשיטים.

העולה שהקב"ה פירנסם לא רק כפי ההכרח שיוכלו לחיות, שהרי היה די ליתן להם שמן ודבש, וכן היה די להלבישם במלבושים פשוטים, אלא שהקב"ה הידר להלביש ילדי ישראל בבגדי רקמה ומשי ובנעלי תחש, ונתן עליהם תכשיטים, צמידים על ידם, ורביד על צוארם, ועטרת תפארת על ראשם, שכל אלו אין בהם הכרח, אלא שהקב"ה מחמת רוב חיבתו לילדי ישראל, הידר אותם בכל מיני נוי, מלבושים יפים ותכשיטים שונים.

והנה עכשיו בשעת קריעת ים סוף שנתגלה אליהם הקב"ה, וראו אלו התינוקות את הקב"ה, אמרו לאבותיהם זהו אותו שהיה עושה לנו כל אותן הדברים כשהיינו במצרים, שנאמר 'זה קלי ואנוהו, ועכשיו הכירו שזהו הקב"ה, שלא היה סגי ליה להחיות נפשם במה שמוכרח בשמן ודבש, אלא שנתן להם כבוד ונוי והלבישם ברקמה ומשי, והנעילם תחש, וענדם בתכשיטים שונים, ועל כן ראו התינוקות חובה לעצמם שישלמו להקב"ה מדה כנגד מדה, במה שכיבדם להלבישם בבגדים ותכשיטים נאים, ועל כן קיבלו עליהם מצות ואנוהו, התנאה לפניו במצוות, ועיין במגיד משנה (סוף ה' שחיטה), דכתב דהמצוות הם שלוחי הקב"ה, ושלוחו של אדם כמוותו, והמכבד את השליח כאילו כיבד את המשלח, עיי"ש.

ולכך ישראל שרצו לשלם מדה כנגד מדה להקב"ה, קבלו על עצמם באותה שעה, מצות 'זה קלי ואנוהו, שיתנאו במצוות, ציצית נאה ולולב וסוכה נאים, כי המצוות הם שלוחי הקב"ה וכאילו מעצמות הקב"ה כביכול, ובמה שמתנאים במצוות הוא כאילו התנאה להקב"ה, וזהו מדה כנגד מדה על שהקב"ה הלבישם בנוי ותכשיטים במצרים.

ומשו"ה נאמר מצוה זו דוקא בשעת קריעת ים סוף, כי אז הכירו וראו את הקב"ה שהוא אותן שהלבישם בגדים ותכשיטים נאים במצרים, ומייד באותה שעה קבלו ישראל על עצמם מצות 'זה קלי ואנוהו, לשלם להקב"ה מדה כנגד מדה.

(ועפ"ז אפשר ליישב עוד הא דאיתא בשבת (שם), "התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה ציצית נאים, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו, בדיו נאה ובקולמוס נאה, בלבול אומן, וכורכו בשיראים נאים", ולכאורה צ"ב, דבשלמא "סוכה נאה לולב נאה ציצית נאים ס"ת נאה", כל זה הוא נוי בגוף החפצא של המצוה דהיינו סוכה ולולב וציצית וס"ת, אבל מאי דסיים וכורכו בשיראים נאים, צריך עיון, דהא השיראים של הכריכה אינם מגוף הספר תורה, ואמאי צריך להיות שיראים נאים, ולפי המבואר א"ש, דמהאי טעמא דאמרו התנאה לפניו במצוות, אמרו גם שהספר תורה כורכו בשיראים נאים, ולא קשה שזה אינו מגוף המצוה, דכמו שהקב"ה הלביש את תינוקות ישראל בבגדי משי ורקמה, כך מצוה להלביש הס"ת בבגד משי, דקודשא בריך הוא ואורייתא חד והוא, כענין בגדי המשי שהלביש הקב"ה לישראל במצרים, ועיין עוד בלהורות נתן (מועדים ח"ב, ועה"ת כאן, ובקו' נזר התורה ח"ו), דהאריך ביסוד זה).

שיחות צבא הלוי

פרשת בשלח תשפ"ג

בענין הביטחון בעניני העוה"ז, ובענין התפילה על עניני עצמו

א. "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", (שמות פרק י"ז פסוק ט"ז).

איתא ברבינו בחי (בפתיחה לפרשת בשלח, שמות י"ג י"ח), שכתב וז"ל (ובענין הנסיון בישראל, כשיצאו ממצרים שרוב הנסים אשר נעשו להם במדבר, היו כדי לבחון את לבם, ולהביאם לידי נסיון, כענין קריעת ים סוף שלא נקרע הים להם ביחד לעשות להם בתוכו שביל ארוך מתחלתו ועד סופו, אלא מעט מעט, כי הים היה נס מפניהם, ומדי עברם היו רואים הים לעיניהם, וכן אמר דוד ע"ה 'הים ראה וינס', (תהלים ק"ד, ג), ובענין ירידת המן שלא היה יורד להם ביחד לחדש אחד, או לשני חדשים, אלא דבר יום ביומו, ולמה הוצרך לעשות כן כדי להרגיל את טבעם במדרגת הבטחון, ושיהיו עיניהם תלויים בכל יום ויום לאביהם שבשמים, וכדי להבחין את לבם לראות אם ירהרו אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא".

ובאמת שצריך להתרגל בהכרה שכל מה שיש לאדם זהו נתנה שיש בכל רגע מלמעלה, ופעם שמעתי איך שאדם שואל את חבירו לשלומו, ועונה לו ב"ה בגשמיות לא חסר לי, ורק ברוחניות חסר לי, ובאמת שהוא איפכא שברוחניות מה שפעל יש לו, אבל בגשמיות אין לו כלום, אלא הכל הוא רק מה שנותנים לו כל הזמן, אולם מעצמו אין לו כלום, (ובכך היה מעשה באשה שאינה חכמה כלל, שהתפללה להקב"ה שיתן לה בריאות, כי כסף לא חסר לה, מכיון שהבן שלה, שולח לה ממדינת הים).

וכל מי שראה אדם שהוא מונשם ל"ע, רואה זאת, שפעמים שצריך כמה אנשים לטפל בו, ובמכשירים הסובבים אותו, והאמת היא שכל אחד הוא במצב זה, אלא שמנשימים אותו במכונת הנשמה שהיא בתוכו.

וזהו מה שאמרו חז"ל 'כל הנשמה תהלל קה' (תהלים ק"ו ו'), ואמרו שהכוונה ש"על כל נשימה ונשימה תהלל קה" (בראשית רבה י"ד ט'), וכמו אדם שקודם שמנשימים אותו, הרי הוא חסר אונים, ורק אחרי זה מנשימים אותו, כך הרי כל אדם צריך להרגיש כן, ויותר מזה שמנשימים אותו בדרך קלה יותר, ובלא סבל, ומי שחי בהרגשה כזאת, הרי אינו שוכח את בוראו, ומתירא מלעבור על דבריו, שלא יפסיק לו את הנתנה, שנותן לו כל רגע.

ובמש"כ הרבינו בחי שירידת המן, היא כדי שיהיו עיניהם תלויים בכל יום ויום, לאביהם שבשמים, "וכדי להבחין את לבם, לראות אם ירהרו אחר מדותיו של הקב"ה", שמעתי בשם הגר"י שר זצלה"ה על הפסוק 'ויענך וירעיבך, ויאכילך את המן', והקשה שהוואיל והאכילם את המן, למה נזכר כאן 'ויענך וירעיבך'.

ופירש שהרי צדיקים היה מגיע להם מן סמוך לאהל, ורשעים היה מגיע להם למרחוק, וא"כ אדם שהיה צדיק, ופעם אחת היה נכשל באיזה עבירה רח"ל, כגון שאיחר זמן ק"ש וכדו', הרי כשהיה קם, לא היה מוצא את המן סמוך לאהל, אלא היה צריך לילך רחוק יותר, והיו כל שבכיו תמיהים, מה היה לו שהיה מן רגיל להגיע סמוך אליו, והיום לא, אין זאת אלא שחטא, ושנב הגיע מן שלו למרחוק, וכיון שכן היה מעדיף להתענות, ולא לילך להביא מרחוק ולהתבזות ע"כ, וזהו 'ויענך וירעיבך' ויאכילך'.

ב. "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (שמות י"ז י"א).

איתא במתני' במסכת ראש השנה (דף כ"ט ע"א), "והיה כאשר ירים משה ידו, וגבר ישראל וגו', וכי ידיו של משה עושות מלחמה, או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתגברים ואם לאו היו נופלים, כיוצא בדבר אתה אומר 'עשה לך שרף, ושים אותו על נס, והיה כל הנשדך, וראה אותו וחיל, וכי נחש ממית או נחש מחיה, אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאין, ואם לאו היו נימוקים'.

ובספר נפש החיים (ש"ב פ"א), כתב שיפלא איך שייך לבקש ולהתחנן לפניו ית"ש, להסיר מעליו צערו ויסוריו, כמו בענין רפואות הגוף, הרופא משקחו סמנים חריפים בו, האם יתחנן אליו החולה שלא יסקהו הסמנים וכו', הלא החולה עצמו שוכרו לכך, כן איך ישפוך לפניו ית"ש להסיר מעליו היסורים, הלא המה רטיה, וסמא דחיי לכפר עונותיו וכו'.

וכתב שם 'אמנם תכלית הכוונה צריכה שתהיה, רק צורך גבוה, כי במקום שיש חילול שמו יתברך כגון צרת כלל ישראל, באמור עם ה' אלה, והמה מוכים ומעונים, מחוייבים לבקש ולשפוך שיה לפניו ית"ש, על חילול שמו יתברך, ואך למען שמו יעשה, וגם היחיד על צערו, אף אם אין חילול השם בדבר, יש מקום ג"כ לבקש לפניו יתברך, על גודל הצער של מעלה בזמן שהאדם שרוי בצער למטה, כמאמרם ז"ל 'במשנה פ"ו דסנהדרין 'אמר רבי מאיר בזמן שהאדם מצטער, שכינה מה הלשון אומר, קלני מראשי קלני מזרועי וכו'".

וכתב שם בהגה"ה "ואלו ב' האופנים רמזם התנא שניהם במשנה פ"ג דר"ה, 'והיה כאשר' בו, הנה האופן הא' הנזכר במקום שיש חילול שמו יתברך, אמר שרמז לנו הכתוב במלחמת עמלק, שהיה בזה חילול שמו יתברך, כידוע מאמרם ז"ל וכו', ו"ש והיה כאשר ירים משה וכו', וכי ידיו של משה וכו', אלא כ"ו שהיו ישראל מסתכלין רק כלפי מעלה לבד, שלא היתה צעקת תפלתם לפניו ית"ש, על צערם, אלא רק על חילול שם אביהם שבשמים ית"ש, היו מתגברים גם המה, ואם לאו וכו', ואמר עוד שגם במקום שאין חילול השם בדבר, רמז לנו הכתוב בענין נחש הנחשת, אופן וענין הבקשה והתפלה הרצויה לפניו ית"ש, וכי נחש ממית וכו', אלא בזמן שהיו משליכין צער עצמם מנגד לגמרי, והיו מסתכלין ושופכין תחנתם ובקשתם רק על גודל הצער של מעלה, שגרמו בעת עשייתם העון ר"ל, וגם הצער של עתה שנעשה למעלה, מחמת שהמה שרוים עתה בצער, מיסורי העונש בעונם, אז היו מתרפאין וכו', עכ"ל.

וזהו חידוש גדול, שתפלה צריך שתהיה לא על צער עצמו, אלא רק על צער השכינה.

ועיין בסודר שייח יצחק, שהזהיר שבתפלת ר"ה לא יתפלל על צער עצמו, רק על צער השכינה ע"ש, ומזה נראה שכל השנה יכול להתפלל על צער עצמו.

ועיין עוד בשו"ת מעיל צדקה (סימן ז') שכתב איפכא, דעיקר התפלה היא רק על צער עצמו, ע"ש אודות תפלה על אדם שיחזור בתשובה ע"ש.

ומה שהקשה בנפש החיים וכי איך אפשר להתפלל, והרי היסורים הם לטובתו, תירץ ע"ז שהקב"ה חפץ בתפלה, וע"כ מביא סיבות שמתוך כך יצטרך לתפלה.

ושמעתי ממכבוד הג"ר חיים פרידלנדר זצוק"ל, שדברי הנפש החיים דלעיל הם רק למי שנמצא בדרגה גבוהה, אבל לשאר האנשים יכולים להתפלל על צער עצמם.

ובעיקר המשנה דלעיל בסנהדרין שכשאדם מצטער שכינה מצטערת כנגדו, שמעתי מכבוד מרן הגרא"מ שך זצלה"ה, שהואיל וכן, הרי כשאדם עושה עבירה, ומגיע לו על זה עונש, והרי על ידי העונש מצטער, ונגרם ע"כ צער לשכינה, ואם כן על זה גופא מגיע לו ג"כ עונש, על שגרם צער למעלה, ושוב כשמגיע לו עונש, יש עוד צער, וגם ע"ז מגיע עונש, וחוזר חלילה עד אין קץ, וכמו כן להיפך כשאדם עושה מצוה, ומגיע לו על כך שכר, הרי יש שמחה למעלה, וע"ז גופא יש לו שכר, וכיון שיש לו שכר, יש שוב שמחה למעלה, וגם ע"ז מגיע לו שכר, ונמצא שעונש ושכר מטעם זה, הוא בלא קץ וגבול.

זכרונות מהאבי עזרי

זכורני שהיה מגיע לשיעור באפיסת כוחות מרוב חולשתו ומקוננותו הגדולה, עד שבקושי רב היה מצליח להגיע עד מקומו בשיעור, ומיד היה מתגבר בלטה נעורים יותר מכולם, במרץ ובריחתא דאורייתא, שלא ראינו אף בחור צעיר עם מרץ שכזה, וחבל על כל מי שלא ראה זאת בעצמו, ואשרי עין ראתה זאת.

ולפעמים היה אומר בשנינות כדרכו, 'מה אתם ישינים, הרי אתם אינכם בגילי, אולי כולכם ביחד אתם בגילי', והיה קורא את הגמרא בטעם ובצמאון, והיה משמיע קול, כמו צמא שמזלפים לפיו מים קרים, וכשהיה קורא את קושיית הגמרא, היה זאת בקול של התפעלות והנאה מקושיית הגמרא, כאדם המופתע לראשונה מקושיא נפלאה זו, ושוב כשהיה אומר את תירוץ הגמרא היה שוב מופתע, והיה נהנה מהתירוץ הנפלא שיש בגמרא.

היה לפעמים אומר בשיעור 'מעולם לא הבנתי דבר זה, עד היום', והיה הדבר לפלא, ששיעור זה כבר שמענו ממנו כמה וכמה פעמים, אבל באמת הוא הרגיש כאילו היום נתברר אצלו ענין זה, וכמו אדם שאוכל אוכל טעים, ורוצה ללעסו בכל פיו, להרגיש את הטעם בכל הפה, ולא להפסיד כלום מהטעם, כך ממש היה מתלקק על כל ענין בגמרא או בראשונים או בדברי הגר"א וכדומה.

ירידת מן בערב ראש השנה

א. בתו' ביצה (ב' ע"ב ד"ה והי') כ' שמשמע בגמ' שלא היה מן יורד ביו"ט, וכ' שמדרשים חלוקים בזה, והביאו ממכילתא פ' בשלח שלא היה יורד מן ביו"ט, (וע' תוס' פסחים קט"ז ב' ד"ה מה ותו' עירובין ל"ח ע"ב ד"ה ואין).

ויל"ע שהואיל וביו"ט לא ירד מן, א"כ גם בראש השנה לא ירד מן, וא"כ בערב ר"ה ירד כפול, ויל"ע שהרי היו מקדשים על פי הראיה, וא"כ בר"ה לא היו צריכים להמתין לראיית הלבנה, אלא הואיל וירד מן בערב ר"ה מוכח שלמחר הוא ראש השנה, והיא סגי בידיעה זו, וכמו שמצינו ביומא (ע"ה א') 'כיצד שנים באין לפני משה לדין, זה אומר עבדי גנבת, וזה אומר אתה מכרת לי, א"ל דינו לבקר משפט, למחר נמצא עומרו בבית רבו הראשון בידוע שזה גנבו, ואם נמצא בבית שני בידוע שזה מכרו לו'.

אלא שי"ל שאף שהיו יודעים ע"פ חשבון מ"מ צריך לקדש דוקא ע"פ ראי' הלבנה, וא"כ אף שידועים ע"פ ירידת המן שלמחר הוא ר"ה מ"מ צריכים לקדש ע"פ הראיה.

ב. והנה מצינו בתוספתא (ר"ה פ"א ה"י) 'וכן אתה מוצא בעומר של מן, אם בא החדש

בזמנו מיד הוא כלה, ואם לאו מתעכב הוא לג' ימים', ובמנחת בכורים שם כ' 'המן הזה שלקטו ביום כ"ט ג' ימים, יום כ"ט ויום ל' ויום ל"א, כי המן לא ירד ביום ל', דשמא יקדשו אותו הב"ד

ויהי' יו"ט, וגם יום ל"א כיון שהוא יו"ט, וכל זאת הוא להראות שתלוי הכל בב"ד שלמטה'. [א.ה. וכן הק' בורע אברהם (ו כב) ובחזון יחזקאל כ' דהיה נידון בב"ד בחשבון אם לקדש, ולא הספיקו, ומספק קידשו את ב' הימים].

ומבואר כאן שביו"ט לא ירד מן, וגם מבואר שאף שירד בער"ה מ"מ לא היה ברור עי"כ שלמחר הוא ר"ה אלא תלוי בב"ד.

וע' במשך חכמה דמה שהיה מתליע הוא רק אם נשאר באיסור, אבל כאן שנשאר לר"ה בהיתר שוב לא היה מתליע גם למחר, וכמו כן מה שהיה נשאר לשבת בהיתר, שוב לא היה מתליע גם אם היו מניחים אותו ליום ראשון, ועפ"ז ת' שהרי בשבת נוטלים לחם משנה זכר למה שירד המן כפול בע"ש, ולכא' ק' כשחל יו"ט בע"ש או מוצ"ש, למה אין מניחים ג' לחמים, ות' דמה שמניחים לחם משנה הוא לזכר הנס שלא היה מתליע כשהיו מניחים לשבת, אבל אחר שלא היה מתליע בשבת ממילא שלא היה מתליע גם ביום ראשון ואין כאן עוד נס.

ג. והנה בד' התוספתא אלו מבואר שגם במדבר היו מקדשים ע"פ הראיה, והנה ר' בחיי (בפ' בא שמות י"ב ב') הביא בשם ר' חננאל שכשהיו ישראל במדבר לא קידשו ע"פ הראי' כיון שהיו מוקפים בענני כבוד.

והנה בב"ב (ע"ה א') אי' 'זקנים שבאותו דור היו אומרים פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה', והביאו בשם ספר נפתלי שבע רצון (פ' בהעלותך) שהביא בשם קרובו הג"ר אשר אביו של הגאון בעל שאגת אריה למה דוקא הזקנים היו אומרים כן, משום שכל העם לא

ראו את הלבנה כל השנים, ורק הזקנים שהיו זוכרים שראו הלבנה קודם שהיו ענני כבוד, [א.ה. יעוי' ביער"ד (ח"ב דרוש ב') דכ"כ]. והנה הובא בשם הגר"א (בס' קול אליהו ובס' דברי אליהו פ' אמור) שאחר חטא העגל נסתלקו ענני כבוד, וחזרו רק אחרי שירד משה מהר סיני עם הלוחות השניות ביום הכפורים שאחר כן, וא"כ באותו זמן שלא היו ענני כבוד שפיר היו יכולים לקדש ע"פ הראי'.

אלא שלפ"ז משכח"ל רק בשנה אחת, ובתוספתא קאמר אם בא החדש בזמנו ואם לא ומשמע דקאי על כמה שנים, אא"כ נימא שכוונת התוספתא על אותה שנה שאם היה בא בזמנו היה כלה למחר ואם לא בא אותה שנה בזמנו היה כלה רק אחר ג' ימים. גם יש לברר אם נהגו שביתה ממלאכה בראש השנה בשנה הראשונה.

ד. והנה בר"ה (ג' א') 'וישמע הכנעני מלך ערד, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן, ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל', ולפ"ז הרי משכח"ל ד' התוספתא גבי ירידת מן בר"ה בשנת הארבעים אחר שמת אהרן, ולפ"ז שוב למה רק הזקנים אמרו פני יהושע כפני לבנה, והרי כולם ראו את הלבנה אחר מיתת אהרן.

אך בתוספתא (סוטה פי"א ה"ד) אי' 'מת אהרן בטל עמוד הענון, וחזרו שניהם בזכות משה, מת משה בטלו שלשתן ולא חזרו', והנה אהרן מת בא' אב כמבואר בפ' מסעי (במדבר פל"ג פל"ח) ואם חזרו ענני כבוד קודם אמצע החודש א"ש שלא ראו לבנה מלאה, ומה שמבואר בר' בחיי שלא קידשו ע"פ הראי' במדבר, והרי לכא' באותו א' אב היו יכולים לקדש ע"פ הראי', אלא שאפשר שכבר נתקדש החודש ואח"כ מת אהרן ונסתלקו ענני כבוד. [א.ה. ביער"ד כתב דמסתבר דלא חזרו עד כלות ל' יום].

ובעיקר מה שאמרו 'זקנים שבאותו דור אמרו כו' הובא בשם הגר"א (כ"ה בספר קול אליהו לפרשת פינחס) שהרי באו לומר את החילוק בין משה ליהושע, והרי היה אפשר לומר שפני יהושע כפני לבנה הם עתה בצעירותו, וגם פני משה בשני צעירותו היו כפני לבנה, ולזה אמרו שזקנים אמרו שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, והיינו שפני משה גם בצעירותו שהיה בשני יהושע עתה היו כפני חמה.

אם תחומין דאורייתא בכלים, ואם מותר לחזור מה"ת

במג"א (ס' ת"ד) הביא מר"מ אלשקר דאי תחומין דאורייתא גם תחומין של כלים מה"ת, וכן מבואר ברמב"ן (עירובין דף מ"ג), אבל במג"א שם הביא בשם רלב"ח דתחומין של כלים הם מדרבנן. וביומא (ס"ו ע"א) דהמשלח את השעיר לעזאזל היה חוזר לסוכה האחרונה, וע"ש בת"י שכ' 'ואומר רבי אפי' למ"ד תחומין דאורייתא,

צבא הלוי

פרט ועוללות מתורת רבנו צבני אליהו הלוי שמינתברג שליט"א

מראות הצבאות - דף היומי

א. במהרי"ט (ח"א תש"ו נ"ג) הביא ד' מהריב"ל שזוירות הוא איסור חפצא שאוסר עליו את היין, ונתקשה שם דהתינח יין, אבל תגלחת וטומאה מה אוסר עליו, וע' בש"מ (נדרים ב: ד"ה כתיב) שנ' שהיין הוא איסור חפצא ותגלחת וטומאה איסור גברא, וע"ש (בתש"ו נ"ד) שהובא ממהרי"ט באסן שי"ל שאוסר עליו את המת והתער, ויל"ע שאף אם יכול לאסור מת בנגיעה, אבל איך אוסר עליו מת באהל, ואולי אוסר עליו כל אהל של מת ויל"ל, וד' מהרי"ט באסן שהוא איסור חפצא אלא שגופו הוא החפצא בזה.

אלא שמסיק מהרי"ט שמקבל עליו תואר נזיר, וממילא אסרתו תורה בג' איסורים ע"ש, וע"ש עוד במהרי"ט מה שהוכיח כדבריו משבועות (כ"ה א' בתד"ה חומר) שכ' ואי כתיב נדרים ה"א לפי שאוסר המצוה עליו, אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין לא חייל, ומשמע שזוירות אין זה איסור חפצא, עוד הוכיח שם ממה שבנזיר אוסר טעם כעיקר ובנדר לא.

ובנזיר (ד' א') אי"גבי יין קידוש 'והרי מושבע ועומד מהר סיני', וכ' המפרש שזין קידוש הוא מה"ת, וא"כ איך חל נזירות לאסור יין קידוש.

וכ' עוד 'וא"ת הא תנן (נדרים דף טז) חומר בנדרים מבשבעות שכן הנדר חל על דבר מצוה כדבר הרשות, דאיש כי ידור נדר לה' כתיב אפילו במידי דלה', נמי לא קשיא, דהא לא הוא אלא כגון דאמר ישיבת סוכה עלי דאוסר אותה עליו, ואין מאכילין את האדם דבר האסור לו, אבל אם אמר קונם שלא אשב בסוכה אין בדבריו כלום, והכי מסקינן לה בנדרים בפרק ואלו מותרין, ומבואר בדבריו שנדר שהוא על החפצא חל לאסור יין מצוה אבל נזירות אינה על החפצא, והנה בל' המפרש הנ"ל מבואר שאין איסור חפצא על היין. ובמש"כ המפרש שזין קידוש הוא מה"ת ובתנו' חלקו ע"ז, ע' ביאור הגר"א (תרפ"ז ס"ב).

ברמב"ם (פ"א מברכות ה"א) 'כל האוכל דבר האסור בין בודון בין בשוגג, אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו, או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן, אינו מברך ואצ"ל אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא ב', וכ"ה בשו"ע (קצ"ו א'), וע' במ"ב אפי' אין איסורו בעצם, אלא משום שהוא אסר על עצמו דבר זה, ומקורו בתוספתא (דמאי פ"ב) גבי יין לנזיר, ומכח זה הק' על מה שהביא בשע"ת בשם גדול אחד שאיסור נדר מברכים עליו.

ויל' דלתי' במחלוקת האחרונים אם איסורי נזיר הוי כנדר כמש"כ באבנ"מ (בתש"ו כ"ב) בשם מהריב"ל שהוא איסור חפצא שאוסר ג' מינים אלו, וד' המהרי"ט שמקבל עליו תואר נזיר וממילא אסרתו תורה בכל איסורי נזיר והשתא אם הוי איסור שהוא מקבל עליו א"כ מוכח שגם בזה אין ברכה, ולמהרי"ט שמקבל עליו תואר נזיר וממילא אסרתו תורה י"ל שאין ראי' לנדר שהוא אסר.

קדימות בביכ"נ שבבי"ח

מעשה בא' שהיה מאושפז בבית הרפואה והיה לו יא"צ על אביו או על אמו ורצה להתפלל לפני התיבה בביהכ"נ שם, אלא שהיה שם אחר שהיה מתפלל קבוע כל יום לפני התיבה משום שהיה תוך י"א חודש לאביו, והנידון שמי שאין קבוע אין דוחה, אבל נ' שהרי ביהכ"נ של הבי"ח נועד לשירות החולים שאין יכולים לילך למקום אחר להתפלל, וכמו שבי"ח נותן רופאים ורפואות ואוכל לחולים כך נותן גם ביכ"נ, וא"כ מי שמאושפז בבי"ח קודם למי שהוא מהחוץ כיון שכמו שביה"ח שכור לו שהרי קופ"ח משלם לבי"ח שכירות עבורו על כל השירות שבי"ח נותן כמו ונכלל בזה גם ביכ"נ.

ואמנם יש לדון שבי"ח נותן ביכ"נ לחולים כדי להתפלל בו אבל לא כדי להיות ש"ץ, אבל י"ל שביה"ח נותן ביכ"נ לכל צרכי תפילה שיש לחולים.

ועדיין יש קצת לדון שהרי ביה"ח רוצה שיבואו אנשים מהחוץ להתפלל שאם לא כן לא ימצא מנין תמיד לחולים להתפלל וא"כ אפשר שתועלת ביה"ח הוא שיבואו אנשים מהחוץ.

כיון שלא היתה שבייתו קבועה עוד מתחלת היום, אם חוזר לו אין כאן איסור מה"ת, ורבנן נמי לא גזור בכה"ג'.

ונחלקו האחרונים בבאור ד' הת"י דהמנ"ח (מצוה כ"ד) כ' שאין איסור מה"ת לחזור לתחום אלא רק להתרחק מהתחום, ובס' עמודי אור (סי' י"ד) כ' דאחר שיצא מהתחום אין איסור לילך עוד, (וע' רמב"ן דף מ"ג), ובקריית ספר (פכ"ז מהל' שבת) כ' שהיוצא חוץ ל"ב מיל דהוי איסור מה"ת גם לרבנן לד' מקצת הראשונים עובר אח"כ בכל ד' אמות. [ולפ"ז צ"ל לת' מה שמותר לו לחזור לסוכה האחרונה באופן אחר, וע"ש בגב"א שבי"ח אין תחומין דאורייתא].

והנה בירושלמי (כלאים פ"ח ה"ב) איתא 'המנהיג בקול בכלאים לוקה, והתני שמואל היתה עומדת חוץ לתחום וקרא לה ובאת אחריו הרי זה פטור', (וחזינן דע"י קול אינו חייב), ומוכח בירושלמי דאילו היה חייב בקול היה חייב אם היתה בהמתו עומדת חוץ לתחום וקרא לה, ומוכח לכאורה ששבייתת כלים הוי ג"כ דאורייתא וע"כ היה לוקה.

וכן גם מוכח שאילו יצא מהתחום וחוזר עליו ג"כ יש ע"ז מלקות, שהרי משמע שהבהמה יצאה חוץ לתחום והכניסה לתוך התחום וצ"ע.

קריאת זכור במדבר

קָרַב זָאת זְכוּרָן בְּסֶפֶר (פי"ז י"ד)

בעמודי אור (סי' קכ"ב אות כ"ז) כ' שהרי יש מצוה של זכירת מעשה עמלק, וזה מתקיים מתוך ס"ת, והרי התורה נכתבה רק בסוף מ' שנה וא"כ איך קיימו זאת במדבר, וע"כ נאמר כתוב זאת זכרון בספר, שהיה כתיבה מיוחדת של פ' זכור כדי שיוכלו לקרות מתוך זה ולצאת יד"ח. ויש לדון שהרי בגמ' גיטין (דף ס') נחלקו אם תורה מגילה מגילה ניתנה או תורה חתומה ניתנה, ולמ"ד מגילה מגילה נכתבה הרי פ' ויבא עמלק נכתבה קודם, והרי לפי המג"א (סימן תרפ"ה) אפשר לצאת בקריאת ויבא עמלק, וא"כ לא היה צריך לכתוב את פ' זכור לשם כך.

טומאה בלועה

ויקה משה את עצמות יוסף עמו (י"ג י"ט) בסוטה דף י"ג כ' בת' שאנץ "במדרש יש ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש ונכנסה בו באותו עור רוח חיים והיינו דכתיב נוהג כצאן יוסף".

ובסוכה כ"ה אי' ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי, והנה בחולין דף ע"ב מבואר שטומאה בלועה אינה מטמאה ל"ש באדם ול"ש בבבהמה והיינו שטומאה שנמצאת בתוך בע"ח אינה מטמאה וא"כ איך נטמאו נושאי ארונו של יוסף, והרי כיון שהיה בתוך עור שנכנסה בו רוח חיים הוי כטומאה בלועה.

ואולי מעיקרא נטמא הארון והרי הארון היה של מתכת כמבואר בסוטה י"ג וחרב כחלל.

וי"ל עוד באופן שהבלוע הוא הסיבה של הרוח חיים לא חשיב בלוע, אלא להיפך הוא מעמיד את הבולע.

ברכת מזל טוב חמה ולבבות
עד ראש ירחני הבק המערכת
פתיח פנתם גודלברג
לרגל הולדת הנכד בשעת טובה

לשאלות ענין בש"ח, לשאלות הערות ותירוצים, שיעורי ספרי צבא הלוי, ניתן לנסות את הזיקה חריב בע"ל קונ"אן
zellig747@gmail.com | טלפקס: 0722477505 | קהילות נתיבי: ע"ס צבא הלוי
לשאלות ולקבלת ענין ישיעורי צבא הלוי בקריית ספרי ללאן זוכיגבני ניתן לנסות לזייל zaimen747@gmail.com